

Порушення амінокислотного пулу сироватки крові у хворих із цирозом печінки

О. П. Балаж

Ужгородський національний університет

Blood serum amino acid pool violation of in patients with liver cirrhosis

O. P. Balazh

Uzhgorod National University

Реферат

Мета. Дослідити зміни амінокислотного пулу сироватки крові у хворих із цирозом печінки.

Матеріали і методи. У дослідженні взяли участь 95 хворих із цирозом печінки. У 1-й групі (клас А тяжкості захворювання за Child–Pugh) було 18 (18,95%) хворих, у 2-й групі (клас В) – 25 (26,3%), у 3-й групі (клас С) – 52 (54,7%) хворих. Кількість вільних амінокислот у сироватці крові визначали за методом обернено-фазової вискоєфективної рідинної хроматографії в ізократичному режимі елювання з електрохімічним детектуванням.

Результати. У хворих із цирозом печінки виявили порушення резервів вільних амінокислот з переважним накопиченням ароматичних амінокислот: фенілаланіну – (162,45 ± 14,12) нмоль/мл, тирозину – (99,05 ± 10,07) нмоль/мл, триптофану – (76,10 ± 12,40) нмоль/мл, а також збільшення вмісту проліну, лізину, цистеїну (p < 0,05). Паралельно з цим спостерігали зниження рівнів вільних амінокислот сироватки крові з розгалуженим бічним ланцюгом: валіну – до (150,10 ± 8,92) нмоль/мл, лейцину – до (75,14 ± 5,12) нмоль/мл (p < 0,05) та ізoleyцину – до (80,40 ± 8,01) нмоль/мл.

Висновки. Встановлено залежність між II ступенем дисбіозу товстої кишки та збільшенням рівнів триптофану (r = 0,77; p < 0,01). Дисбіоз товстої кишки III ступеня корелював із збільшенням рівнів фенілаланіну (r = 0,71; p < 0,01). У пацієнтів 2-ї групи, зокрема, встановлена залежність між рівнями триптофану і II ступенем дисбіозу кишечника (r = 0,58; p < 0,01) та рівнями тирозину і фенілаланіну і III ступенем дисбіозу кишечника.

Ключові слова: цироз печінки; амінокислотний пул; дисбіоз кишечника.

Abstract

Objective. To investigate serum amino acid pool changes in patients with liver cirrhosis.

Materials and methods. 95 patients with liver cirrhosis were participated in the study. In the 1st group (class A disease severity according to Child–Pugh score) there were 18 (18.95%) patients, in the 2nd group (class B) – 25 (26.3%), in the 3rd groups (class C) – 52 (54.7%) patients. The amount of free amino acids in blood serum was determined by reversed–phase high–performance liquid chromatography in isocratic elution mode with electrochemical detection.

Results. Violations of free amino acid reserves were revealed in patients with cirrhosis of the liver with a predominant accumulation of aromatic amino acids: phenylalanine – (162.45 ± 14.12) nmol/ml, tyrosine – (99.05 ± 10.07) nmol/ml, tryptophan – (76.10 ± 12.40) nmol/ml, as well as an increase in the content of proline, lysine, cysteine (p < 0.05). In parallel, the decreasing of free serum amino acids with branched side chain levels were observed: valine – up (150.10 ± 8.92) nmol/ml leucine – up (75.14 ± 5.12) nmol/ml (p < 0.05) and isoleucine – up to (80.40 ± 8.01) nmol/ml.

Conclusions. The correlation between the second degree of thick guts dysbiosis and increased levels of tryptophan was determined (r = 0.77; p < 0.01). III degree thick dysbiosis was correlated with increasing levels of phenylalanine (r = 0.71; p < 0.01). In patients of 2nd group the correlations between levels of tryptophan and II degree of intestinal dysbiosis (r = 0.58; p < 0.01) and the levels of tyrosine in phenylalanine in III stage intestinal dysbiosis were detected.

Keywords: liver cirrhosis; amino acid pool; intestinal dysbiosis.

На сьогодні однією з найактуальніших проблем гепатології є своєчасні діагностика та терапія хронічних захворювань печінки [1, 2]. Із гастроентерологічних захворювань терапевти, гастроентерологи і хірурги найчастіше стикаються саме з цирозом печінки (ЦП) та його ускладненнями [3, 4].

Незважаючи на різноманітність етіологічних чинників (вірусний, алкогольний, токсичний тощо), структурні і функціональні порушення в печінці дуже схожі, тому їх прогресування звичайно закінчується формуванням ЦП

та печінкової недостатності. Останні складно не тільки діагностувати, а й лікувати, оскільки печінка відіграє провідну роль у метаболічних процесах, її ураження відображається на функції інших органів [3 – 5].

Головними реакціями перетворення амінокислот (АК) в печінці є їх взаємоперетворення, розпад вуглеводного скелету з виділенням енергії та забезпечення глюконеогенезу реакціями трансамінування та окислювального дезамінування. Серед механізмів підтримки рівноваги між представниками «шкідливих» та «корисних» АК у хворих

із ЦП вирішальне значення має біосинтез сечовини, що цілком відбувається в печінці в циклі Кребса [6, 7].

Порушення детоксикаційної функції товстої кишки сприяє збільшенню рівнів азотовмісних АК в організмі, які, оминаючи порталну систему, безпосередньо потрапляють у клітини головного мозку і сприяють розвитку клінічних ознак печінкової енцефалопатії (ПЕ) [5, 6]. У лікуванні хворих із ЦП одне з центральних місць займають питання лікування та профілактики ускладнень хвороби, зокрема ПЕ, що виникає в результаті глибоких метаболічних порушень [8].

При різних біохімічних і функціональних змінах у хворих із ЦП в поєднанні з цитотоксичним впливом продуктів обміну на нейрони і гліальні клітини мозку при ПЕ закономірною має бути патологія церебрального кровообігу.

Своєчасне виявлення порушення співвідношення рівня АК сироватки крові на фоні дослідження мікробного складу товстої кишки та їх корекція важливі в першу чергу у лікуванні хворих із ЦП з метою профілактики розвитку ознак ПЕ [9, 10].

Мета дослідження: вивчити зміни амінокислотного пулу сироватки крові у хворих із ЦП.

Матеріали і методи дослідження

У дослідженні взяли участь 95 хворих із ЦП, які перебували на стаціонарному лікуванні з 2018 до 2020 р. у відділенні анестезіології та інтенсивної терапії, хірургічному та гастроентерологічному відділеннях Закарпатської обласної клінічної лікарні імені Андрія Новака (м. Ужгород). Критеріями виключення з дослідження хворих були ЦП вірусної етіології, первинний біліарний цироз, рак печінки, хвороба Бадда–Кіарі. Вік обстежених хворих коливався від 28 до 65 років, середній вік становив $(42,1 \pm 6,8)$ року. Контрольну групу склали 15 практично здорових осіб віком від 26 до 59 років, середній вік яких становив $(42,2 \pm 3,4)$ року. Чоловіків було 9 (60,0%), жінок – 6 (40,0%). Хворих із ЦП розподілили на групи за класами тяжкості захворювання відповідно до класифікації Child–Pugh. У 1–шу групу (клас А – стадія компенсації) увійшло 18 (18,95%) хворих, у 2–гу групу (клас В – стадія субкомпенсації) – 25 (26,3%), у 3–тю групу (клас С – стадія декомпенсації) – 52 (54,7%) хворих.

Кількість вільних АК у сироватці крові визначали за методом обернено–фазової високоефективної рідинної хроматографії в ізократичному режимі елюювання з електрохімічним детектуванням [1 – 3].

Методика отримання похідних АК: для переведення досліджуваних сполук у похідні протягом 3 хв у пробірці для мікропроб змішували 25 мкл стандартної суміші АК, 15 мкл реагенту (орто–фталевий ангідрид + 2–меркаптоетанол) та 160 мкл 0,1 М розчину тетраборату натрію. У хроматографічну колонку вводили 20 мкл суміші.

Для отримання похідних із реагентом орто–фталевий ангідрид/сульфіт натрію протягом 25 хв у пробірці для мікропроб змішували 40 мкл стандартної суміші АК, 10 мкл

реагенту орто–фталевий ангідрид/сульфіт натрію і 150 мкл боратного буферу. У хроматографічну колонку вводили 10 мкл суміші.

З метою осадження білків у пробірках для мікропроб змішували 100 мкл сироватки крові та 400 мкл метанолу. Пробу центрифугували впродовж 5 хв при 10 000 обертів. Осад відкидали, а надосадну рідину, яка містила вільні АК, зберігали. Для переведення АК, які містились у сироватці крові, у похідні змішували 20 мкл надосадної рідини, 30 мкл відповідного реагенту та 150 мкл 0,1 М розчину тетраборату натрію. У хроматографічну колонку вводили 10 мкл суміші.

Для хроматографії використовували рідинний хроматограф («Міліхром», Росія) з електрохімічним детектором. Потенціал електрода $+0,75$ та $+0,85$ В. Металева колонка ($250 \times 4,0$ мм) була наповнена сорбентом сферисорб ОДС зернистістю 5 мкм. Рухома фаза містила 18 об. % метанолу, 0,01 М гідрофосфату натрію, 0,01 М дигідрофосфату натрію, 0,002 М ЕДТА (рН 7,0). Коефіцієнт кореляції визначали за допомогою парного методу Пірсона для виявлення зв'язків між отриманими показниками у програмі Jamovi 1.6.14.

Результати

У хворих із ЦП на фоні змін кількісного та якісного складу мікрофлори товстої кишки спостерігали порушення співвідношення резервів вільних АК у сироватці крові.

При дослідженні амінокислотного пулу у хворих із ЦП виявили порушення співвідношення резервів вільних АК з переважним накопиченням ароматичних амінокислот: фенілаланіну – до $(162,45 \pm 14,12)$ нмоль/мл, тирозину – до $(99,05 \pm 10,07)$ нмоль/мл, триптофану – до $(76,10 \pm 12,40)$ нмоль/мл, збільшення вмісту проліну до $(244,00 \pm 30,01)$ нмоль/мл, лізину до $(379,12 \pm 25,41)$ нмоль/мл, цистеїну до $(234,77 \pm 23,56)$ нмоль/мл ($p < 0,05$), а також метіоніну до $(35,55 \pm 4,57)$ нмоль/мл.

Паралельно з цим спостерігали зниження рівнів вільних АК сироватки крові з розгалуженим бічним ланцюгом: валіну – до $(150,10 \pm 8,92)$ нмоль/мл, лейцину – до $(75,14 \pm 5,12)$ нмоль/мл ($p < 0,05$) та ізолейцину – до $(80,40 \pm 8,01)$ нмоль/мл. Також спостерігали статистично значуще зменшення вмісту серіну до $(83,66 \pm 5,71)$ нмоль/мл, глутаміну – до $(476,20 \pm 44,00)$ нмоль/мл, аланіну – до $(324,77 \pm 23,25)$ нмоль/мл ($p < 0,05$) та гістидіну, аргініну, аспарагіну, гліцину, треоніну ($p > 0,05$) в сироватці крові.

Ці зміни пояснюються вираженим зниженням індивідуальної деградації АК, включенням їх у біосинтез білка в тканинах, особливо в синтез альбуміну в тканинах печінки, а також зменшенням ролі аргініну в сечовиноутворенні у хворих із ЦП.

Найбільш виражені зміни амінокислотного пулу крові виявили у хворих 2–ї і 3–ї груп, а саме переважне зменшення вмісту АК з розгалуженим бічним ланцюгом, що позитивно впливають на організм людини (табл. 1).

Найменші рівні валіну, лейцину й ізолейцину реєстрували у хворих 3–ї групи: $(137,77 \pm 10,52)$ нмоль/

Таблиця 1. Резерви вільних АК сироватки крові у хворих із ЦП

Амінокислота, нмоль/мл	Група хворих із ЦП		
	1-ша (n=18)	2-га (n=25)	3-тя (n=52)
Орнітин	225,30±21,41	200,05±17,50	199,27±9,15*
Лізин	351,41±33,15	389,21±30,6*	393,15±34,5*
Цистеїн	232,11±28,72	257,12±12,15	261,45±15,1*
Гістидин	78,20±4,41	60,01±5,52*	57,11±3,12*
Аргінін	73,22±4,47	70,11±5,52	69,26±11,10
Аспарагін	7,36±1,45	6,92±0,12	6,85±0,98
Серін	80,50±9,25	85,00±4,40	80,12±9,20
Гліцин	252,10±12,14	231,50±15,00	228,00±15,75
Глутамін	500,36±25,10	462,10±32,5*	458,20±25,5*
Треонін	152,41±9,15	114,50±3,51*	111,26±8,85*
Аланін	333,15±19,82	311,00±10,10	309,11±7,75
Пролін	232,10±41,15	266,17±25,0*	271,10±15,4*
Тирозин	90,00±7,04	108,13±5,56*	112,00±7,75*
Триптофан	69,00±7,70	91,15±4,41*	93,15±6,50*
Метіонін	33,44±7,23	40,25±5,12*	40,41±7,77*
Валін	144,00±9,25	139,45±23,74	137,77±10,52
Фенілаланін	155,50±18,12	178,44±20,20	180,11±32,15
Лейцин	80,80±14,99	63,70±15,41*	61,00±10,5*
Ізолейцин	83,26±7,41	78,02±4,04	77,10±15,44

Примітка. * - відмінності між зазначеним параметром у 1-й та інших групах статистично значущі (p<0,05).

мл, (61,00 ± 10,5) нмоль/мл та (77,10 ± 15,44) нмоль/мл відповідно і у хворих 2-ї групи: (139,45 ± 23,74 нмоль/мл, (63,70 ± 15,41) нмоль/мл та (78,02 ± 4,04) нмоль/мл відповідно. Ці зміни супроводжувалися збільшенням рівнів фенілаланіну, тирозину і триптофану з максимальними показниками у хворих 3-ї групи – до (180,11 ± 32,15) нмоль/мл, (112,00 ± 7,75) нмоль/мл та (93,15 ± 6,50) нмоль/мл відповідно. Процеси обміну АК найменше страждали у хворих 1-ї групи, але у них теж можна було простежити наведену вище закономірність, тобто зменшення рівнів АК з розгалуженим бічним ланцюгом та збільшення рівнів ароматичних АК, що токсично впливають на організм хворих із ЦП, призводячи через різні механізми до формування клінічних проявів ПЕ.

Зниження рівнів АК з розгалуженим бічним ланцюгом пояснюється їх підвищеним руйнуванням у м'язовій і жировій тканинах. Клінічним віддзеркаленням цього є характерне порушення трофологічного статусу у хворих із ЦП: зниження м'язової маси і зменшення жирової тканини, типова для ЦП гіпотрофія м'язів плечового поясу, стоншення шкіри, ураження слизових оболонок, гіпоальбумінемія.

Провівши кореляційний аналіз, ми виявили залежність між II і III ступенями дисбіозу товстої кишки та збільшенням рівнів переважно ароматичних АК у сироватці крові (триптофану, тирозину і фенілаланіну) у хворих із ЦП (табл. 2).

Дослідивши зв'язок між вираженістю амінокислотного дисбалансу та дисбіотичними порушеннями у хворих із ЦП різних груп, відповідну залежність простежили тільки у пацієнтів 2-ї і 3-ї груп. Як у пацієнтів із ЦП загалом,

Таблиця 2. Залежність між показниками вмісту АК у сироватці крові та вираженістю дисбіотичних порушень товстої кишки у хворих із ЦП

Амінокислота	Ступінь дисбіозу товстої кишки	
	II	III
Триптофан	r=0,77; p<0,01	–
Тирозин	–	r=0,51; p<0,02
Фенілаланін	–	r=0,71; p<0,01

так і у пацієнтів 2-ї групи зокрема залежність встановили між рівнем триптофану і II ступенем та рівнями тирозину і фенілаланіну і III ступенем дисбіозу товстої кишки. У хворих 3-ї групи була ідентична залежність між рівнями триптофану і тирозину та дисбіотичними порушеннями, а між рівнями фенілаланіну та дисбіозом II ступеня виявлено характерний зворотний кореляційний зв'язок (табл. 3).

Обговорення

Організм людини має два основні детоксикаційні органи – печінку, яка захищає організм за допомогою окислювальних реакцій, і травний канал, мікрофлора якого використовує з метою детоксикації гідролітичні відновні процеси. Порушення взаємодії цих систем призводить до взаємних функціональних і структурних змін у них самих і в організмі загалом. Тому гепатоентеральну циркуляцію різних органічних і неорганічних сполук можна без перебільшення зарахувати до основних гомеостатичних механізмів [1 – 3].

Таблиця 3. Залежність між показниками вмісту АК у сироватці крові та вираженістю дисбіотичних порушень у хворих із ЦП 2-ї і 3-ї груп

Амінокислота	Ступінь дисбіозу товстої кишки у хворих 2-ї групи		Ступінь дисбіозу товстої кишки у хворих 3-ї групи	
	II	III	II	III
Триптофан	r=0,58; p<0,01	–	r=0,55; p<0,02	–
Тирозин	–	r=0,43; p<0,02	–	r=0,56; p<0,02
Фенілаланін	–	r=0,61; p<0,05	r=-0,77; p<0,02	–

Пацієнти з ЦП і портальною гіпертензією внаслідок порушення перистальтики, сповільнення швидкості ороцекального транзиту, венозного застою в стінці кишки схильні до розвитку синдрому надмірного бактеріального росту [4, 8, 9].

Зниження здатності до імунного захисту призводить до руйнування ланок захисного слизового бар'єра і підвищення проникності кишкової стінки для мікроорганізмів і компонентів їх стінки [5, 10].

Отже, дисбіоз кишечника розвивається паралельно з дисбалансом АК сироватки крові і в першу чергу проявляється підвищенням вмісту їх ароматичних представників.

Висновки

1. Встановлено залежність між II ступенем дисбіозу товстої кишки та збільшенням рівнів триптофану в сироватці крові (r=0,77; p<0,01). Дисбіоз товстої кишки III ступеня корелює із збільшенням рівнів фенілаланіну (r=0,71; p<0,01).

2. У хворих із ЦП загалом і у хворих 2-ї групи зокрема встановлена залежність між рівнями триптофану і II ступенем дисбіозу товстої кишки (r=0,58; p<0,01) та між рівнями тирозину і фенілаланіну і III ступенем дисбіозу товстої кишки.

Фінансування. Автори гарантують, що вони не отримували жодних винагород у будь-якій формі, здатних вплинути на результати роботи.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів при виконанні наукового дослідження та підготовці даної статті.

References

- Chen Y, Guo J, Qian G, Fang D, Shi D, Guo L, Li L. Gut dysbiosis in acute–chronic liver failure and its predictive value for mortality. *J Gastroenterol Hepatol.* 2015 Sep;30(9):1429–37. doi: 10.1111/jgh.12932. PMID: 25711972.
- Bajaj JS, Sikaroodi M, Shamsaddini A, Henseler Z, Santiago-Rodriguez T, Acharya C, et al. Interaction of bacterial metagenome and virome in patients with cirrhosis and hepatic encephalopathy. *Gut.* 2020 Sep 30;gutjnl–2020–322470. doi: 10.1136/gutjnl–2020–322470. Epub ahead of print. PMID: 32998876.
- Bataller R, Brenner DA. Liver fibrosis. *J Clin Invest.* 2005 Feb;115(2):209–18. doi: 10.1172/JCI24282. Erratum in: *J Clin Invest.* 2005 Apr;115(4):1100. PMID: 15690074; PMCID: PMC546435.
- Orloff MJ, Bell RH Jr, Orloff MS, Hardison WG, Greenburg AG. Prospective randomized trial of emergency portacaval shunt and emergency medical therapy in unselected cirrhotic patients with bleeding varices. *Hepatology.* 1994 Oct;20(4 Pt 1):863–72. doi: 10.1002/hep.1840200414. PMID: 7927227.
- Albillos A, Lario M, Álvarez-Mon M. Cirrhosis-associated immune dysfunction: distinctive features and clinical relevance. *J Hepatol.* 2014 Dec;61(6):1385–96. doi: 10.1016/j.jhep.2014.08.010. Epub 2014 Aug 15. PMID: 25135860.
- Nedashkivskyi SM. Drug-induced liver damage: principles of diagnosis, pathological changes and treatment approaches. *Emergency Medicine.* 2019;(2):63–70. Ukrainian. DOI: 10.22141/2224–0586.2.97.2019.161644.
- Meldekhanov TT, Imanbekova JA, Kuttybaev AD, Terlikbaeva GA. Hepatic encephalopathy: cognitive dysfunction, clinical manifestations, pathogenesis, pathophysiological principles of therapy. *Vestnik KazNMU.* 2019;(1):261–6. Kazakh.
- Dam-Larsen S, Franzmann M, Christoffersen P, Larsen K, Becker U, Bendtsen F. Histology and prognosis in fatty liver patients. *J Hepatol.* 2004;40(Suppl 1):170. doi:10.1016/S0168–8278(04)90581–8.
- Rusyn VI, Sirchak EU, Koval GM, Malyar–Gazda NM, Petrychko OI. Hepatic encephalopathy in patients with liver cirrhosis. Kharkiv: Golden Pages; 2015. 165 p. Ukrainian. ISBN 978–966–400–328–2.
- Sirchak YeS, Griga VI, Pichkar YoI, Gema–Bagina NM. Correction of Colon Dysbiosis in Patients with Non-Alcoholic Fatty Liver Disease and Type 2 Diabetes Mellitus. *Ukr J Med Biol Sport.* 2019;4(5):186–91. Ukrainian. doi: 10.26693/jmbs04.05.186.

Надійшла 17.12.2020